

Akademisk sprogs metaforicitet

Irene Simonsen
Syddansk Universitet

På både dansk og tysk anvendes rumlig og optisk metaforik til at begrebsliggøre den videnskabelige undersøgelses processer. Det kan ske i overtydelig, håndgribelig form, der næsten lader en føle murstenene eller kikkerten i hænderne, når en akademisk tekst ”bygger bro mellem felter” eller ”etablerer en linse” eller en ”hermeneutisk fortolkningsbricolage” (eksempler fra data). Oftest sker det dog i så etablerede, konventionelle former, i ’døde metaforer’ eller reminiscenser af metaforer, at denne ’skjulte’ metaforicitet (Jf. Graefen 2009:152) reciperes upåagtet. Det er dette lag i akademisk sprog, som undersøgelsen her har fokus på, og det er et fokus, der er begrundet i de udfordringer, som denne metaforicitet kan give for tyske modersmålstalende, der lærer dansk og har behov for at skrive tekster på akademisk dansk. Baggrund for undersøgelsen er en iagttagelse af, at metaforicitet er et af de træk, der adskiller danske tekster, som er skrevet af BA-studerende med tysk som modersmål (L2-dansk), fra tekster skrevet af danske studerende (L1-dansk) i den forstand, at de tyske studerende enten undgår brug af eller afviger i deres brug af bestemte metaforiske vendinger på dansk eller vælger andre metaforiske former end de danske modersmålsbrugere (Simonsen 2016). Lys- og synsmetaforer anvendes fx i de L2-danske tekster enten slet ikke eller med både mindre frekvens og mindre variation end i de L1-danske tekster¹, mens omvendt frekvensen for

¹ Eksempelvis anvendes i de L2-danske tekster kun verberne *se*, *betragte* og *kigge på*, mens disse suppleres og varieres med bl.a. formuleringerne *kaste lys over*, *give indsigt i*, *give indblik i* og *belyse* i de L1-danske tekster.

verber som *basere* og *støtte*, der udspringer af forestillingen om det videnskabelige arbejde som en byggeproces, er større i de L2-danske tekster. For at undersøge om denne anderledes brug kan forklares med transfer fra tysk og skyldes forskel mellem dansk og tysk frem for et akademisk novice-niveau hos de tyske studerende, sammenlignes i denne undersøgelse to sæt 'ekspert'-tekster, nemlig ph.d.-resuméer på hhv. L1-tysk og L1-dansk. Den metaforicitet, som undersøgelsen koncentrerer sig om, kan tilbageføres til to centrale metaforer, nemlig på den ene side videnshuset eller viden som en bygning og på den anden side erkendelse som syn og lys, dvs. der er fokus på ordformer, som kan tilbageføres til hhv. et rumligt-haptisk og et optisk-visuelt billedfelt. I artiklen præsenteres – efter en redegørelse for undersøgelsens teoretiske og metodologiske grundlag og de data, der ligger til grund – resultaterne af en frekvensundersøgelse af 49 ordstammer og en grundigere undersøgelse af to af disse, *se* og *basere*.

1. Teoretisk baggrund

Teoretisk bygges her først og fremmest på Fandrych (2005, 2008), Rheindorf (2016) og Graefen (2009), som tilgår metaforicitet i akademisk sprog fra et funktionelt-pragmatisk perspektiv og også har interessen for det fremmedsprogsdidaktiske til fælles.

Betegnelsen "akademisk sprog" anvendes som pendant til disse forskeres brug af "allgemeine Wissenschaftssprache" (jf. også Graefen&Moll 2011), en betegnelse, der dækker den delmængde af videnskabeligt sprog, som ellers består af dels det fagspecifikke sprog, dels alment sprog eller dagligsprog ("Alltagssprache", "Gemeinsprache", jf. Rheindorf 2016:178). Fra Rheindorfs karakteristik af det akademiske sprogs ordforråd kan der slås bro til Jakobsens (2017:60), der tjener som udgangspunkt for en analyse af dansk akademisk sprog:

"...[det akademiske sprogs "Academics...must be able to under-ordforråd] er til forskel fra stand and use an academic vocabulary de enkelte discipliners termi- which is non-technical and general-nologiske leksik overskueligt, er hævet over faglig eller purpose in nature and used across videnskabelig benævnelses- a range of academic disciplines. innovation, er ikke bundet Academic words [...] and phrases [...] til nogen speciel tematik og can be considered the glue of academic opviser en stor gentagelsesrate." language, serving a range of functions (Rheindorf 2016:177f.)² in relation to presenting information, building argumentation, scaffolding, signposting, quantifying and stance-setting the content proper, i.e. the technical information to be conveyed in the academic text." (Jakobsen 2017:60)

Ift. det velbeskrevne emne metaforicitet er udgangspunktet grundlæggende Lakoff og Johnsons (1980:158) definition: "The essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing in terms of another". Pragglejaz (2007) angiver som et hovedkriterium for identifikationen af metaforisk sprogbrug en skelnen mellem en konkret "basisbetydning" og en "kontekstuel betydning". Hvis disse kontrasterer hinanden, men den kontekstuelle betydning kan afledes af basisbetydningen, er der tale om metaforisk sprogbrug (Pragglejaz 2007:3).³ Denne definition harmonerer med Rheindorfs (2017), hvis undersøgelse de metaforiske leksemer i denne artikels analyse udvælges ud fra. Om metaforiske akademiske verber, som han eksemplificerer med bl.a. *zeigen* (*vise*) og *offenlegen* (*blotlægge*), skriver Rheindorf således, at de ikke har nogen "primær talehandlingsbetydning", hvorfor de altså ikke betegner talehandlinger i deres hverdagsbrug. Ergo kan det sluttes, at der "ligger metaforiske

² Jf. "Er ist im Unterschied zur speziellen terminologischen Lexik der einzelnen Disziplinen überschaubar, steht jenseits fachlicher und wissenschaftlicher Bezeichnungsinnovation (etwas für neue Sachverhalte), ist an keine spezielle Thematik gebunden und zeigt eine große Wiederholungsrate." (Reindorf 2016:177f.).

³ Jf. "If the lexical unit has a more basic current-contemporary meaning in other contexts than the given context, decide whether the contextual meaning contrasts with the basic meaning but can be understood in comparison with it." (Pragglejaz 2007:3).

processer til grund, om hvilke man kan antage at de refererer til vigtige modelforestillinger om videnskabelig handling”.⁴

Fandrych beskæftiger sig især med de metaforiske talehandlingsverber, der gør det muligt for den skrivende at ”give standardiserede bestemmelser af egne og fremmede sproglige handlinger” (Fandrych 2005:23). Han inddeler talehandlingsverberne i grupper, som retter sig efter deres betydning og funktion, hvilket kan eksemplificeres med følgende verber:

Gruppe	Udvalgte tyske eksempler	Udvalgte engelske eksempler
11) ERKENDE/ FOKUSERE PÅ	betrachten, sich konzentrieren auf, sehen, zurückblicken auf	consider, observe, see
12) GØRE MERE FORSTÅELIG	klären, verdeutlichen, deutlich machen, erhellen	clarify, shed light on s.th.
15) UDDYBE ET GENSTANDSFELT/ EN PROBLEM- STILLING	aufdecken, -werfen, heran- ziehen, herausarbeiten, -heben, -stellen, -streichen, nahe legen, offen legen	raise an issue, single out
16) ANALYSERE I DETALJEN	eingehen auf, vertiefen, untersuchen	analyse s.th. in depth, get to the core of s.th.
17) GESTALTE ET VIDENS-/ TEKSTRUM	abgrenzen, anfügen, -führen, aufführen, -greifen, einführen, -leiten, vorausschicken, zurückführen	extend, graft s.th. onto an argument, deduct
21) BESKRIVE TEORI- OG BEGREBS- UDVIKLING	die Grundlagen beschreiben, rekonstruieren, entwickeln	frame an approach in...; construct a theory; develop a theory

Tab. 1. ”Semantisk-funktionelle talehandlingsverber”, jf. Fandrych 2005:24-25⁵

⁴ Jf. Rheindorf (2016: 184): ”Bei vielen dieser Verben [...] gibt es keine primäre Sprechhandlungsbedeutung – d.h. sie bezeichnen in ihrer alltagssprachlichen Verwendung keine Sprechhandlungen. Es liegen also metaphorische Prozesse zugrunde, von denen anzunehmen ist, dass sie auf wichtige Modellvorstellungen von wissenschaftlichem Handeln hinweisen”.

⁵ Min oversættelse. Tallene i parentes refererer til Fandrychs gruppering.

Fandrych (2005:23) skriver om disse verber, at de principielt har to grundfunktioner, nemlig enten at henvise til den litteratur, man som skrivende trækker på, eller i metasproglige kommentarer at lette receptionen af teksten for læseren og samtidig kvalificere ens egne sproglige handlinger og handlinger med det videnskabelige stof. Han (ibid. 27) beskriver, hvordan brugen af bestemte metaforer kan bidrage til at tegne et billede af den skrivende forsker som på den ene side en fysisk hårdtarbejdende, der ’graver’ og ’afdækker skjulte lag’, og som på den anden side en udelukkende betragende og iagttagende person. Iagttagelsen associerer Fandrych (ibid. 31) igen med windowpane-stilen og den empirisme og positivisme, han mener i højere grad kendetegner engelsk akademisk sprog.

Rheindorf (2016) vælger i modsætning til Fandrych en korpuslingvistisk tilgang, og han inddrager ikke kun verber i sin undersøgelse, men også substantiver og adjektiver. Startende med et ca. 25 mio. tokens stort akademisk korpus fra Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften ender han efter en udvælgelsesproces i 5 trin med en mængde på 433 metaforer. Udvalgt bliver i et første skridt alle ord, der forekommer mere end en gang pr. mio. ord, hvorpå funktionsord, fagsprog samt disciplinspecifikt sprog og dagligsprog frasorteres. Endelig filtreres den resterende mængde af akademisk sprog på 1701 verber, substantiver og adjektiver ift. figurativitet. De resterende 433 metaforer (245 verber, 96 substantiver og 92 adjektiver), der altså svarer til ca. en fjerdedel af inventaret i hans korpus, foreslår han kategoriseret i 4 forskellige felter, nemlig et rumligt-haptisk, et optisk-visuelt, et mentalt-kognitivt og et akustisk-sprogligt felt – plus et felt med blandingsformer:

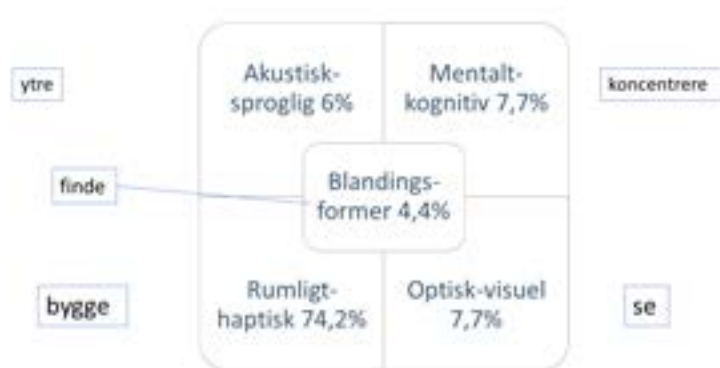

Fig. 1. Rheindorfs fordeling af metaforer på billedfelter (jf. Rheindorf 2016:187)

Som det ses af den procentuelle fordeling, dominerer det rumligt-haptiske, og det gælder alle tre ordklasser. I den forstand kan Rheindorfs resultater ses som en bekræftelse af Fandrychs beskrivelse af tysk akademisk sprog som præget af fortrinsvis det rumligt-haptiske billedfelt.

2. Datagrundlag og fremgangsmåde

De to korpora, som udgør undersøgelsens empiri er samlet via Forskningsdatabasen.dk og Det tyske Nationalbiblioteks online-katalog, <http://portal.dnb.de>. Der er udvalgt resuméer af ph.d.-projekter fra perioden 2011-2018 fra humaniora, herunder også tværdisciplinære tekster, dvs. fagområderne kommunikation, kulturvidenskab, kunsthistorie, lingvistik, mennesker og teknologi, musikvidenskab, psykologi, pædagogik og uddannelsesforskning er repræsenteret.⁶ De danske tekster stammer fra Århus, Ålborg,

⁶ På <http://portal.dnb.de>, som tillader specificeret søgning, er der søgt på de tre områder "Philosophie", "Sprache" og "Literatur" (Onlineressourcen -> Hochschulschriften -> Dissertationen -> Sachgruppen: Philosophie (100); Sprache; Literatur).

Københavns, Roskilde og Syddansk Universitet⁷, mens i alt 34 tyske universiteter er repræsenteret.⁸

I alt er der samlet 100 danske tekster på i alt 74,533 løbende ord og 100 tyske tekster på 70,756 løbende ord. Selvom der er søgt inden for et forholdsvis stort spænd ift. tekstlængde, nemlig 200-3000 ord, skønnes den gennemsnitlige tekstlængde for de to korpora, der ligger på 614 ord for de tyske tekster og 660 ord for de danske, at være acceptabelt grundlag ift. sammenligning.

Genren ph.d.-resumé er valgt, fordi den koncentrerer så meget metasprog i så forholdsvis begrænset og analytisk overskuelig tekstmængde, men også pga. den dobbeltfunktion, som genren har: Som essentielt "surviving tool" (Sanz 2014:86), der svarer på behovet for at informere sig så præcist som muligt på knappest mulig tid (jf. Salager-Meyer et al. 2014:221), betegnes genren som "one of the most prominent scientific genres used in academia" (Busch-Lauer 2014:43).⁹ Det centrale formål, genren tilskrives, er den metatekstuelle orientering eller information om en originaltekst, som kan tjene som beslutningsgrundlag for, om et stykke forskning fortjener videre læsning eller offentliggørelse (Busch-Lauer 2012:2), og herudover letter resuméet som selvstændigt koncentrat katalogiseringen, lagringen og genfindelsen af information (Busch-Lauer 2014:43). Resuméet er altså en i udgangspunktet informativ genre, der ikke destomindre følger et måske udtalt krav om at være persuasiv, i den forstand at den skal kunne overbevise sin læser om at gå videre og læse originalteksten, hvilket gør det figurative sprog i den interessant.

⁷ Jf. detaljeret opmærkningsinfo på https://drive.google.com/drive/folders/16HDLlc_w72n06FxsZ1z8uVvI07fkE68b?hl=da

⁸ Aachen (1), Augsburg (1), Bayreuth (2), Berlin (13), Bielefeld (5), Bremen (2), Bochum (3), Darmstadt (8), Dresden (1), Düsseldorf (3), Eichstätt-Ingolstadt (2), Erlangen (2), Frankfurt a.M. (2), Frankfurt O. (1), Freiburg (2), Gießen (5), Greifswald (2), Göttingen (2), Hamburg (7), Heidelberg (3), Hildesheim (1), Kassel (3), Koblenz-Landau (2), Köln (1), Mainz (2), Marburg (1), München (2), Potsdam (1), Saarbrücken (8), Siegen (2), Schwäbisch Gmünd (1), Stuttgart (4), Weimar (1), Würzburg (4).

⁹ En karakteristik, som Busch-Lauer (2014) bl.a. underbygger med det "information overload" om genren, som i en simpel Googlesøgning resulterer i 197.000 hits. Tallet nu (jan. 2019) er muteret til 1.210.000.000.

Metodisk er Rheindorfs (2016:190-195) lister over metaforer blevet brugt som udgangspunkt for undersøgelsen her¹⁰, dvs. der er blevet udvalgt to lister med hhv. 24 lys/syns-ordstammer og 25 bygge-/kilde-ordstammer.¹¹ Afgørende kriterium ved udvælgelsen har været affiniteten til de to centrale metaforer, dvs. *viden som en bygning* og *erkendelse som syn og lys*. I et næste skridt blev ordstammerne identificeret i det samlede tekstmateriale vha. korpusværktøjet Sketch Engine, og herpå udvalgte de ytringer, hvor det skrivende jeg, eller som substitut for jeg'et, *dissertation*, *afhandling* el lign. var logisk subjekt, for at kunne koncentrere analysen om de ytringer, hvor den skrives egne handlinger med stoffet gengives – dvs. ytringer med reference til fremmed persons handling er blevet frasorteret. For at illustrere de udvalgte leksemer i kontekst her et par eksempler – med fremhævelse af det udvalgte ordmateriale:

- a) ”Siden jeg *beror på* et dynamisk sprog- og kognitionssyn, bliver min metodologiske *tilgang* til ’nye ord’ kvalitativ og *forankret i synkronicitet*. (da98)
- b) ”Die qualitativ entwickelten Kategorien *bilden also das Fundament* für die quantitative Analyse, die wiederum die zuvor ermittelten *Befunde stützen* kann.” (ty91)
 (”De kvalitativt udviklede kategorier udgør altså fundamentet for den kvantitative analyse, som igen kan tjene som støtte for tidligere fund.”)

3. Resultater

I det følgende gengives først resultater ift. frekvens og distribution og derpå analysen af to udvalgte leksemer, *se* og *basere*, som giver lidt mere detaljeret indblik i forskelle og ligheder bag tallene.

¹⁰ Hvilket betyder, at Rheindorfs (2016:184) bestemmelse af metaforicitet ligger til grund: ved siden af de også i almensproget forekommende ord, der udvælges, fordi de i deres ”wissenschaftsspezifische Bedeutung” er undergået en ”figurative Wandlung oder Überformung” (ibid.), medtælles også ord som fx det danske *blotlægge* (jf. tysk *offenlegen*), der i sin almensproglige anvendelse ikke er et talehandlings-verbum, men anvendes som et sådant i akademisk sprog.

¹¹ Jf. appendiks sidst i artiklen.

3.1 Frekvens

Den kvantitative analyse viser, at både de udvalgte optisk-visuelle og også de rumligt-haptiske leksemer er mere frekvente i de danske tekster end i de tyske. Det drejer sig for første gruppes vedkommende i absolutte tal om en forskel på 214 forekomster, og i den anden gruppe om en forskel på 113 forekomster. Procentuelt svarer det til en forskel på 46 procentpoint i første gruppe, 31 i den anden:

OPTISK-VISUELT			z-test med to andele: p-værdi
Dansk	Dansk : tysk	Tysk	
677 [9086]	146 : 100	463 [6544]	p < 0,00001
RUMLIGT-HAPTISK			
478 [6414]	131 : 100	365 [5157]	p = 0,002

Tab. 2. Absolut frekvens i de udvalgte ytringer + [Relativ frekvens pr. million ord]

Det, som tallene først og fremmest bekræfter, er genrens normbundethed, også på den måde, at der er et bestemt fordelingsmønster i begge sprog: Hvis man inddeler forekomsterne i frekvensgrupper, viser det sig, at den gruppe leksemer, der har mindre end 100 forekomster pr. mio. ord, er den største. Det er en gruppe, som består af ca. en tredjedel af ordene, mens de resterende leksemer fordeler sig nogenlunde ligeligt på de tre grupper med mere end 100 forekomster pr. mio. ord, dvs. de mindre frekvente (≥ 100), de frekvente (≥ 200) eller de meget frekvente (≥ 500). Anderledes udtrykt: Hvis man ser på frekvens, er normen, at en relativt lille gruppe leksemer dominerer – og det bekræfter fx Rheindorfs (2016:177f.) karakteristik af det akademiske sprog som ’overskueligt’.

Til de meget frekvente, hhv. blot frekvente blandt de optisk-visuelle ord i begge sprog hører substantiverne *syn*, *blik* og *aspekt* og former med *-klar-*, som fx *forklare*, *klarlægge*, *gøre klart* (*/erklären, klären, klar machen, klarstellen*) – og også det halvt optisk-visuelle, halvt rumligt-haptiske verbum *finde*. Hvad angår disse leksemer, ligner sprogene hinanden på den måde, at det er næsten de samme tal, teksterne opviser her. Der er ifølge udført z-test ingen signifikant forskel på forekomsten af nogen af disse leksemer, idet der i alle tilfælde er en p-værdi som er større end den fastsatte alfaværdi, $\alpha = 0,05$. Dermed bekræftes 0-hypotesen; at forskellen mellem sprogene her ikke er så stor, at den kan opfattes som signifikant.

	Dansk		Tysk		z-test med to andele: p-værdi
	n	n/mio.	n/mio.	n	
>500/mio. o. på begge sprog	*blik* 61	819	791	*blick* 56	p = 0,86
	finde 57	765	791	*finden* 56	p = 0,87
	syn + *sigt* 51 + 22	684+295	933	*sicht* 66	p = 0,77
> 200/mio. på begge sprog	*aspekt* 16	215	269	*aspekt* 19	p = 0,5
	*klar*20	268	325	*klar*+*klär* 17 + 6	p = 0,53

Tab. 3a. Optisk-visuelt: Frekvente og meget frekvente leksemer på begge sprog

At der så alligevel er så relativt stor forskel på sprogene, skyldes en lille gruppe leksemer, der er højfrekvente på dansk, nemlig verberne *se* og *belyse* og substantiverne *fokus* og *perspektiv*. Med p-værdier under 0 kan 0-hypotesen ikke bekræftes, hvilket viser, at der er signifikant forskel:

	Dansk		Tysk		z-test med to andele: p-værdi
	n	n/mio.	n/mio.	n	
> 500/mio. på dansk; < 500/mio. på tysk	*fokus* 93	1248	297	*fokus* 21	p < 0,00001
	lys 42	564	127	*licht*, *leucht* 9	p < 0,00001
	se 84	1127	424	*seh* 30	p < 0,00001
	perspektiv 84	1127	226	*perspektiv* 16	p < 0,00001

Tab. 3b. Optisk-visuelt: Meget frekvente leksemer på dansk; frekvente/mindre frekvente på tysk

Hvis man sammenligner med den omvendte gruppe, altså ord, der er mere frekvente på tysk end dansk, bliver forskellen tydelig: Der er signifikant forskel ved *betrachten* vs. *betrachte* og *beobachten* vs. *iagttag* (jf. tab. 3c), men en samlet sammenligning af *betrachte*, *iagttag* og *se* på de to sprog viser, at der ingen signifikant forskel er (p = 0,88).

	Dansk		Tysk		z-test med to andele: p-værdi
	n	n/mio.	n/mio.	n	
> 500/mio. på tysk; < 100/mio. på dansk	*betragt* 13	175	537	*betracht* 38	P= 0,00022
> 200/mio. på tysk; < 100/mio. på dansk	*iagttag* 3	40	410	*beobacht* 29	P< 0,00001

Tab. 3c. Optisk-visuelt: Meget frekvente/frekvente leksemer på tysk; sjældnere på dansk

Blandt de rumligt-haptiske verber er stammen **bas**, dvs. verbet *basere* og substantivet *basis*, meget frekvente på begge sprog, og også substantiverne *ramme*, *grundlag* og *ansatz*, dvs. *tilgang* eller *afsæt* og

verber med rødderne *drage* og *trække* er frekvente på begge sprog. Men til forskel fra de optisk-visuelle leksemer er der forskel på sprogene her: Antallet af absolutte danske forekomster er i de udvalgte ytringer noget højere end antallet af tyske (232-186 = 46). Forskellen kan til dels forklares med ordet *tilgang*, som er meget hyppigt på dansk. Sammenlignes *tilgang* og *afsæt* samlet med de tyske pendanter, verbet *ansetzen* og substantivet *Ansatz*, ses, at forskellen er signifikant:

	Dansk		Tysk		z-test med to andele: p-værdi
	n	n/mio.	n/mio.	n	
>500/mio. på begge sprog	*bas* 52	698	918	*bas* 65	p = 0,14
	tilgang 70	939	42	*ansatz* 3	p < 0,00001
	*afsæt 30	403	622	*ansatz* 44	
> 200/mio. på begge sprog	*grundlag* 17	228	311	*grundlage* 22	p = 0,34
	ramme 21	282	410	*rahmen* 29	p = 0,19
	drag 31	416	212	*zieh* 15	p = 0,03
	(*træk* 11	148	113	extrahieren 8)	

Tab. 4a. Rumligt-haptisk: Frekvente/meget frekvente leksemer på begge sprog

Ligesom det gælder for de optisk-visuelle leksemer, kan man også her se, at de meget frekvente eller frekvente danske leksemer er hhv. mindre frekvente og sjældne på tysk. *Udgangspunkt* forekommer fx 10x så hyppigt på dansk (da: 832 vs. ty: 85/mio.o.), og også ift. verberne *bygge* (da: 389 vs. ty: 99/mio.o.) og *etablere* (da: 242 vs. ty: 28/mio.o.) er der signifikant forskel:

	Dansk		Tysk		z-test med to andele: p-værdi
	n	n/mio.	n/mio.	n	
> 500/mio. på dansk < 500 på tysk	*udgangs-punkt* 62	832	85	*ausgangs-punkt* 6	p < 0,00001
> 200/mio. på dansk < 100 på tysk	*byg* 29	389	99	*bau* 7	p = 0,00044
	etabler 18	242	28	*etablier* 2	P = 0,00054

Tab. 4b. Rumligt-haptisk: Meget frekvente/frekvente på dansk; mindre frekvente/sjældnere på tysk

Omvendt forholder det sig igen sådan, at de tyske leksemer, der hører til de frekvente, fx *støtte* (da: 107 vs. ty: 212/mio.o.) og *udvide* (da: 121 vs. ty: 212/mio.o.) kun er dobbelt så frekvente som de danske. Z-testen viser her, at der ikke er signifikant forskel på sprogene:

	Dansk		Tysk		z-test med to andele: p-værdi
	n	n/mio.	n/mio.	n	
> 200/mio. på tysk < 100 på dansk	*støt* 8	107	212	*stütz* 15	p = 0,11
	udvide 9	121	212	*erweiter* 15	p = 0,18

Tab. 4c. Rumligt-haptisk: Frekvente leksemer på tysk; sjældnere på dansk

Rheindorfs og også Graefens iagttagelse af, at rumligt-haptiske metaforer dominerer i tysk akademisk sprog, kan ikke bekræftes af undersøgelsen, først og fremmest fordi jeg kun har undersøgt et udvalg af de rumligt-haptiske. Alligevel kan man slutte af tallene, at sprogenes præference er forskellig, på den måde, at antallet af optisk-visuelle belæg er så relativt meget højere på dansk end på tysk, når der sammenlignes med de rumligt-haptiske leksemer. Med andre ord viser tallene altså, at dansk evt. har en tendens til at orientere sig optisk-visuelt, mens tysk omvendt opviser en tendens i retning af det rumligt-haptiske.

Det bliver underbygget af de leksemer, som kun forekommer i det ene sprog. På dansk er det de optisk-visuelle leksemer *afsløre*, *blotlægge*, *observere* og *kigge på*, mens rumligt-haptiske verber som *(hin)ausgehen* (gå ud fra), *einbringen* (inddrage), *herausstellen* (stille i forgrunden) og *zurückgreifen* (gribe tilbage på) kun kan påvises i de tyske tekster.

3.2 Distribution

Hvis man ser på distributionen af nogle af ordene, understøtter den det, der kan iagttages ift. frekvens.

Fx forekommer *blik*, der er frekvent i begge sprog i ca. to femtedele af teksterne på begge sprog. De højfrekvente danske ord *se* og *fokus* forekommer i mere end halvdelen af de danske tekster, og *perspektiv* i næsten halvdelen, dvs. her er forskellen signifikant. De

tyske varianter til *se*, *iagttag* og *betrage* påkalder sig opmærksomhed som de to leksemer, der er repræsenteret i flere tekster end de danske ækvivalenter, men forskellen er ikke signifikant:

	Dansk		Tysk		p-værdi	
blik; *blick*	43		39		0,6	
se; *seh*	55		22		< 0,00001	
fokus	52		22		< 0,00001	
perspektiv	46		16		< 0,00001	
lys; *licht*; *leucht*	28		9		0,00054	
betragt; *betracht*	19	22	30	42	0,07	0,07
iagttag; *beobacht*	3		20		0,00017	
bas	45		54		0,2	
byg; *bau*	30		7		0,00003	
etabler; *etablier*	34		9		0,00002	
støt; *stütz*	23		22		0,87	
udvid; *erweiter*	12		12		1	

Tab. 5. Distribution: Antal tekster med forekomst af udvalgte leksemer.

Blandt de rumligt-haptiske ord genspejles den lidt højere frekvens af *basieren* og *basis* ligeledes i antallet af de tyske tekster, der bruger formerne (forskellen er dog ikke signifikant); det omvendte gælder for *bygge* og *etablere* (hvor forskellen er signifikant), men ikke for *støtte* og *udvide*, som opviser en højere frekvens i tysk, men i begge sprog kun forekommer i hhv. en femtedel og en ottendedel af teksterne. Det tegner til, at der er en koncentration af disse leksemer i nogle tyske tekster.

3.3 To udvalgte leksemer: *Se* og *basere*

Se er et eksempel på et leksemer, der trods færre belæg i de tyske tekster, opviser flere orddannelsesformer, nemlig ud over *an-*, *aus-*, *gegenüber-* og *vorsehen* (*se på*, *se ud*, *se i forhold til*, *forudse*) også en substantiveret form af verbet, *Sehen* (*det at se*).

Samtidig udfylder ordet også flere grammatiske funktioner i de tyske tekster, idet det optræder både i primær funktion som finit verbal og del af adverbial (fx *methodisch gesehen*), og også som attributivt participium (fx *bei der zuvor gesehenen Handlung*, ty42) og styrelse for præposition (fx *eine Art von begriffsgeleitetem Sehen*, ty73). I de danske tekster ses det kun som finit verbal og del af adverbial (fx *samlet set*).

Semantisk kan der skelnes imellem tre betydninger i de udvalgte ytringer: For det første optræder verbet som synonym til *analysere/undersøge*, dvs. i ytringer, der gengiver en videnskabelig undersøgelsesproces (i). For det andet – som synonym til *opfatte* – forekommer ordet i vurderende ytringer, hvor der argumenteres for et metodisk eller teoretisk valg (ii), og for det tredje – som synonym til *erkende* – findes det i ytringer, der gengiver en registrering/tolkning af resultater. Det er dog kun de to sidste betydninger, der realiseres i de tyske tekster. Hvor dansk anvender *se* i første betydning, erstattes det på tysk af *analysere* eller *undersøge*. At den danske norm måske tillader større ekstensionsbredde her, kan også ses i ytringer af tredje type: Der er her 30 danske eksempler med *se*, men kun 2 tyske, og i de tyske tekster bliver der i de funktionelt tilsvarende ytringer anvendt *beobachten*, altså *iagttag*:

(i) „Ligeledes blev der gennemført dokumentstudier ...for at *se* , hvordan de pågældende iværksættere havde udviklet sig over tid.” (da91)

”Um zu *untersuchen* inwiefern interne Repräsentationen genutzt werden können, wurde eine neue Version des ’Blank Screen’ Paradigma entwickelt...” (ty74) (”For at undersøge, hvor vidt interne repræsentationer kunne anvendes, blev der udviklet en ny version af ’Blank Screen’-paradigmet”).

(ii) „Afklaring af den konceptuelle ramme om ’læring’ blev ofte *set* nødvendig og til tider begrænsende.” (da87)

”In der Entgrenzung des Ästhetischen *sehe* ich ein Novum, das paradigmatische Wenden in allen Geisteswissenschaften und Künsten eingeleitet hat”. (ty48) (”I udvidelsen af det æstetiske ser jeg et novum, som har indledt paradigmeskifter i alle humanistiske videnskaber og kunstarter”).

(iii) Vi *ser*, at selvom de indimellem opponerer mod og afviser denne struktur, så reproducerer de overvejende det urbane Danmark som magt- og prestigefuldt,..." (da35)

"Produktionsseitig lässt sich *beobachten*, dass das Aufkommen neuer Hyperfictions ab den späten 2000-Nullen-Jahren abnimmt." (ty61) (Hvad angår produktionssiden, kan iagttages, at fremkomsten af nye hyperfictions aftager fra slutningen af nullerne og fremefter.)

Ligesom *se* er *basere* også repræsenteret ved flere orddannelsesformer på tysk end på dansk. Kun på tysk optræder det således som adjektiv (*basal*), men mest påfaldende er et stort antal sammensætninger med participiet på tysk, som fx *achtsamkeits~; aufgaben~; einbettungs~; evidenz~; feldforschungs~; funktions~; gedächtnis~; graphen~; group-ware~; internet~; kommunikations~; kongruenz~; korpus~; kovarianz~; projektions~; web~; Wiktionary~; video~ og wahrnehmungsbasiert*.

Også den fordeling, der kan iagttages ift. verbal- og nominalformer, er sprogtypisk: Mens der er 21 belæg med det finitte verbal på dansk, er der kun 9 på tysk, og omvendt forekommer substantivet kun 7x i de danske tekster, men 20x i de tyske.

På begge sprog anvendes leksetet i primære funktioner som finit verbal, som nomen i nominal funktion (fx *danne basis for*) og som participium i prædikativ og adverbial funktion samt i sekundær attributiv funktion.

Semantisk er der ikke nogen forskelle at iagttage mellem sprogene. Verbet anvendes synonymt med de lidt mindre frekvente varianter *bero (på)/beruhen (auf)*, *grunde (på)*, *bunde (i)*, *hvile på*, og i begge sprog bliver ordet brugt i kombination med det teoretiske eller empiriske grundlag for et forskningsprojekt/videnskabeligt arbejde, dvs. ordet tjener til beskrivelse af teori- og begrebsgrundlag og -udvikling. Hvad anvendelsen af verbet angår, ligger den største forskel i den relativt frekvente resultative passivform på dansk (i), der forekommer i 18 ud af 52 ytringer, og også i kombinationen med reflektiv – begge dele forekommer ikke i de tyske tekster, hvor til gengæld den finitte form anvendes i den enkle kombination *basieren auf* (ii), som ikke kan findes i de danske tekster.

- (i) "Det empiriske materiale...er baseret på et etnografisk feltarbejde." (da9)
- (ii) "Die Studie basiert auf Ich-Erzählungen" (ty61) ("Studiet baserer på jeg-fortællinger")

Passivformen er en form, der fremhæver den afsluttede handling, altså en statisk form, der her kontrasteres af et mere dynamisk grammatisk valg på tysk. I den forstand både nuancerer og bekræfter fundene den modstilling, som Fandrych påpeger mellem engelsk og tysk, idet han tilskriver de i tysk mere frekvente bygge- og konstruktionsmetaforer en større dynamik end de tilsvarende engelske formuleringer.

Trods forskel i form (da: perf.part., ty: præs.part.¹²) er den største lighed i anvendelse mellem dansk og tysk anvendelsen af leksetet som prædikativ, og også i anvendelsen af nominet som direkte objekt (*danne basis for/die Basis für etw. bilden*) er der ækvivalens mellem sprogene, selvom tysk karakteriseres ved komposita som *Ausgangs~*, *Daten~* og *Textbasis*, der ikke forefindes i de danske tekster. Også ift. anvendelsen af leksetet i de sekundære funktioner, som i præpositionsforbindelsen *på basis af (auf der Basis von)* og som participialt attribut (*forskningsbaseret tilgang*, da100; *feldforschungsbasierte Beschreibung*, ty25) ligner sprogene hinanden, men samtidig bliver også sprogsystemiske præferencer tydelige her, fordi der er store frekvensforskelle. Som styrelse for præposition ses leksetet kun 6x i de danske mod 14x i de tyske tekster (78 vs. 196/mio.o.), og som participialt attribut kun 5x i de danske mod 23x i de tyske (65 vs. 322/mio.o.).

¹² Jf. "Gennem et komparativt studie af journalistik i Singapore og Vietnam baseret på kvalitative interviews og omfattende dokumentanalyser har denne afhandling til formål at..." (da26) vs. "Zudem stellen wir einen Ansatz basierend auf neuronalen Netzen vor"(ty12) ("Desuden præsenterer vi en tilgang baseret på neurale netværk").

Som afrunding kan også det engelske *based* nævnes: Både i tysk og dansk erstattes participiumformerne *baseret/basiert* af *based* i komposita som *design~*, *web~*, *mindfulness~* og *information-based*.¹³

4. Diskussion og opsamling

Sammenligningen af de udvalgte leksemer viser, at antallet af leksemer, hvad forekomster angår, er højest i begge grupper i de danske tekster, hvad der eventuelt taler for at beskrive det danske akademiske sprog som mere metaforrigt. Samtidig er *antallet af forskellige* ordstammer større i den rumligt-haptiske gruppe i de tyske tekster, og omvendt antallet af forskellige optisk-visuelle ordstammer større i de danske tekster, hvad der kan danne grundlag for at beskrive det tyske akademiske sprog som tendentielt mere rumligt-haptisk end det danske – og vice versa.

Ift. de resultater, som den indledningsvis refererede analyse af L2-dansklærende gav (Simonsen 2016), bekræftes L1-interferensens betydning for de lærendes sprogbrug: Nogle af de former, som optræder hyppigst i de tyske ph.d.-resuméer, *basieren*, *grund*, *stützen*, er de samme, som opviser overrepræsentation hos de L2-dansklærende. Samtidig ses eksempler på former, som forekommer sjældent i de tyske ph.d.-resuméer og også er underrepræsenterede i de L2-dansklærendes intersprog; det gælder fx verbet *belyse*. At forklare den anderledes sprogbrug i de L2-dansklærendes sprog alene med deres noviceniveau som BA-studerende ville derfor være for simpelt, hvilket bekræfter, at et didaktisk kontrastivt fokus på frekvensligheder og -forskelle mellem fremmedsproglærendes L1 og L2, måske også L3, er hensigtsmæssigt.

De to leksemer *se* og *basere* viser dog, at en beskrivelse af metaforicitet på baggrund af en ren frekvensanalyse kan relativere af variationsaspektet. Begge leksemer viser, at variationen i det tyske akademiske sprog er større, både hvad orddannelsesformer og syntaktiske funktioner angår. I den forstand synes det tyske akademiske

sprog mere metaforrigt, og omvendt de danske tekster stilistisk mere restringerede og mere homogene. At konkludere det endeligt ville dog kræve en mere omfattende analyse af mere end blot et udvalg af de leksemer, som Rheindorf foreslår.

Undersøgelsen af *se* og *basere* bekræfter Rheindorfs (2016:179) tese om, at et snævert fokus på verber, ikke er hensigtsmæssigt, og viser, at et snævert fokus på leksik, eller det enkelte leksem, kun som udgangspunkt er hensigtsmæssigt, idet der kan iagttages større og ift. de forståelses- og acceptabilitetskrav, som en L2-skrivende skal leve op til i sin tekstproduktion, evt. vigtigere forskelle på det syntaktiske plan. Således synes *jeg*-forbuddet i langt højere grad at leve i tysk akademisk sprog, hvilket en simpel frekvenssammenligning af *jeg*-forekomsten i data dokumenterer (da: 4.132 vs. ty: 678/mio.o.). Hvis der ses bort fra participialformer dominerer desuden nominale former af leksemerne i tysk, og endelig – sammenhængende med *jeg*-forbuddet – anvendes passiv generelt hyppigere i de undersøgte tyske ytringer. En didaktisk implikation af dette ville være en bevidstgørelse om, at der skrives mere personligt og aktivt på akademisk dansk.

En inddragelse af spørgsmålet om det metaforiske sprogs produktivitet ville endelig kunne relativere undersøgelsen yderligere. Fx synes de danske tekster at opvise flere eksempler på ikke-skjulte metaforer, der kan kobles til de to grundmetaforer, end de tyske tekster gør, og omvendt har de tyske tekster eksempler på produktiv brug af fx billedfeltet 'vej', som de danske ikke har. Som illustration her et dansk eksempel med *give et vindue til* og et tysk med *finde alternative argumentative ruter for*:

"Således giver 'end of empire' selvbiografier *et vindue* til den fortælle-mæssige samtid, i hvilken de er skrevet, ..." (da10)

"Es wird überprüft, ob sich *alternative argumentative Routen* für den rich view finden lassen." (ty73)

("Det undersøges, om der kan findes alternative argumentative ruter for rich view.")

¹³ Samme valg kan ift. de øvrige udvalgte leksemer iagttages ved især *ramme*, som erstattes med *frame* eller *framework*, og *tilgang*, som skiftes ud med *approach*. Også *review*, som forekommer 20x (260/mio.o.) i de danske tekster, men slet ikke i de tyske, kan tælles med som optisk-visuel metafor.

Litteratur

- Busch-Lauer, I. (2014) Abstracts: Cross-Linguistic, Disciplinary and Intercultural Perspectives. M. Bondi & R.L. Sanz (red.) *Abstracts in Academic Discourse. Variation and Change*. Frankfurt am Main: Peter Lang:43-63.
- Busch-Lauer, I. (2012) *Abstracts – eine facettenreiche Textsorte der Wissenschaft*. Linguistik online 52, 2/2012; http://www.linguistik-online.de/52_12/busch-lauer.html, jan.'19.
- Fandrych, C. (2008) *Formulierungsroutinen und Handlungsart in der allgemeinen deutschen Wissenschaftssprache*, <http://www.abrapa.org.br/cd/pdfs/Fandrych-Christian-DRS12.pdf>, 2.7.13.
- Fandrych, C. (2005) Räume und Wege der Wissenschaft. Einige zentrale Konzeptualisierungen von wissenschaftlichem Schreiben im Deutschen und Englischen. U. Fix et al. (red.) *Zwischen Lexikon und Text*. Leipzig: Verlag der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig:20-33.
- Fandrych, C. & G. Graefen (2002) *Text commenting devices in German and English academic articles*. Multilingual 21:17-43.
- Földes, C. (2005) Wissenschaftssprache und Wissenschaftskommunikation im Spannungsfeld zwischen Deutsch, Nationalsprache und Englisch. E. Neuland, K. Ehlich & W. Roggausch (red.) *Perspektiven der Germanistik in Europa*. Tagungsbeiträge. München: Iudicium Verlag:258-272.
- Graefen, G. (2009) Versteckte Metaphorik – ein Problem im Umgang mit der fremden deutschen Wissenschaftssprache. M. Dalmas, Albert M. Foschi og E. Neuland (red.) *Wissenschaftliche Textsorten im Germanistikstudium deutsch-italienisch-französisch kontrastiv*. Akten der Trilateralen Forschungskonferenz 2007-2008. Deutsch-Italienisches Zentrum Centro Italo-Tedesco Via Giulio Vigoni:149-166.
- Graefen, G. & M. Moll (2011) *Wissenschaftssprache Deutsch: lesen – verstehen – schreiben. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*, Frankfurt a.M.: Peter Lang GmbH.
- Jakobsen, A. S. (2017) From Implicit Norms to Explicit Skills – Focusing on Danish Academic Vocabulary. R. Vatvedt Fjeld et al. (red.) *Academic Language in a Nordic Setting – Linguistic and Educational Perspectives*. University of Oslo. OSLA Oslo Studies in Language 3(9):59-76.
- Lakoff, G. & M. Johnson (1980) *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Pragglejaz Group (2007) MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse, Metaphor and Symbol 22:1:1-39, DOI: 10.1080/10926480709336752

- Rheindorf, M. (2016) *Die Figurativität der allgemeinen Wissenschaftssprache des Deutschen*. Linguistik online 76(2)16 – <http://dx.doi.org/10.13092/10.76.2820:177-195>.
- Rinecker, L. & P.S. Jørgensen (2011²) *Studiehåndbogen – for studiestartere på videregående uddannelser*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Salager-Meyer, F. et al. (2014) Abstract Quality in Complementary and Alternative Medicine Papers: A Structural and Cross-Generic Analysis. M. Bondi & R.L. Sanz (red.) *Abstracts in Academic Discourse. Variation and Change*. Frankfurt am Main: Peter Lang:221-240.
- Sanz, R.L. (2014) Lost (and Gained) in Translation: A Contrastive (English/Spanish) Analysis of Rhetorical and Lexicogrammatical Patterns in Sociology RA Abstracts. M. Bondi og R.L. Sanz (red.) *Abstracts in Academic Discourse. Variation and Change*. Frankfurt am Main: Peter Lang:221-240.
- Simonsen, I. (2016) *Dansk som andet-/fremmedsprog – BA-studerendes skriftlige L2-genrekompetencer*, ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet.
- Thiele, K. (2014) Visuelle und räumliche Metaphern im Wissenschaftsdiskurs: Analyse von englischsprachigen Expertenvorträgen. C. Fandrych, C. Meißner & A. Slavcheva (red.) *Gesprochene Wissenschaftssprache. Korpusmethodologische Fragen und empirische Analysen*. Heidelberg: Synchron Wissenschaftsverlag der Autoren:165-176.
- Thomale, C. (2017) Metaphern und Modelle – Zur Übersetzung von Wissen in Verstehen. Schweiker et al. (red.) *Messen und Verstehen der Wissenschaft*. Wiesbaden: Springer Fachmedien:69-79.

6. Appendiks

Udgangsliste: Optisk-visuelle ordstammer

Tysk	Dansk
aspekt	*aspekt*
auge	*øje*
(auf, ent)*deck*	(af)*dæk*; *opdag*
beobacht	*iagttag*
betracht	*betragt*
blick	*blik*
bloß(legen)	*blot*(lægge)
deut	*tyd*

finden	*find*
fokus	*fokus*
(ent)*hüll*	(af)*slør*
klar+*klär*	*klar*
*licht, *leucht*	*lys*
observ	*observ*
scharf	*skarp*
schau	*skue*, *kig*
(aus)*mach*	*opdag*
merk	*mærk*
optik	*optik*
perspektiv	*perspektiv*
reflek	*reflek*
schein	synes
seh, *sicht*	*se*, *syn*, *sigt*
spiegel	*spejl*

konstru	*konstru*
(auf)nehm*	*tag*(op)
öffn, *offen*	*åbn*, *åben*
quell	*kilde*
rahmen	*ramme*
(be)ruh*	bero*
schließ	*slut*, *luk*
(an)*setz*, (an)*satz*	*tilgang*, *afsæt*
(ent)*spring*, *ursprung*	(ud)*spring*, *oprinde*
stamm	*stamme*
stütz	*støt*
(er)*weiter*	*udvid*
zieh, (extrahieren)	*drag*, *træk*

Udgangsliste: Rumligt-haptiske ordstammer

Tysk	Dansk
anker	* ankr*
(heraus)*arbeit*	(ud)*arbejd*
bas	*bas*
bau, (untermauern)	*byg*
(ein)bringen	-
etablier	*etabler*
(zurück)*führ*	(hen)*før*
fundier, *funda*(ment)	*funder*, *funda*(ment)
(aus; ein, hervor, hinaus) *geh*, Ausgangspunkt	(frem)*gå* udgangspunkt
(zurück)*greif*	*grib*
grenz	*græns*
grund(lage), begründ*	*grund*(lag), begrund*